

7. Könyvtáráépület

Felül kell vizsgálni a könyvtáráépítési normákat.

Ma nincs ilyen, de ennek ellenére, vagy éppen ezért az utóbbi években sorra jöttek létre tetszetős, korszerűnek mondható épületek. Nem biztató, hogy bizonyos jelek szerint szelektív hatások kezdenek érvényesülni.

8. Technikai eszközök

Gyormásológ beállítása. Telefax-hálózat – Gépi adatszolgáltatás, kölcsönzés. Az adminisztráció és a tartalmi könyvtárosi munka különválasztása.

Ahogy azt már korábban is kifejtettem, ez utóbbinak a megvalósítása, a sok évtizedes gyakorlat megváltoztatása rendkívül nehéz feladat.

Ha most vizsgáljuk a jövőt, egyelőre a híres belgrádi Kalimegdánon levő kávéházhoz hasonlóan csak egy nagy ?-et tehetünk a könyvtár homlokzatára.

A válaszokat a könyvtárosok ifjú, feltörekvő csapatának kell megkeresnie.

Halász Béla

A Magyar Parlamenti Gyűjtemény: történetiség és korszerű szolgáltatás¹

Az Országgyűlési Könyvtár Magyar Parlamenti Gyűjteménye az egyetlen nyilvános közgyűjtemény, ahol az Országgyűlés dokumentumai a legnagyobb teljességgel hozzáférhetőek a nyilvánosság számára.

A gyűjtemény történetéről

A gyűjtemény történetének fontos momentuma, hogy az 1893. január 21-ii képviselőházi ülésen hozzászólásra jelentkezett Ugron Gábor képviselő: „Még a régi országgyűléseknek naplói is hiányoznak innen, pedig ezen magyar országgyűlések, mint ama még régibb törvényhozások folytatásának naplói tekintetében igen sokszor szükség lehet helybeli kézi használat végett is arra, hogy a régi magyar országgyűlések naplói meglegyenek.” Felszólalása végén pedig ezt a határozati javaslatot nyújtotta be: „...kérem a házat, utasítsa a könyvtári bizottságot, hogy a régi magyar törvényhozás kútforrását képező munkálatok részint másolatban beszereztessenek, hogy itt a törvényhozás rendelkezésére álljanak.”²

1 Az előadás elhangzott az MKE XXXII. vándorgyűlésén Esztergomban, 2000. augusztus 11-én.

2 Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója, 1893. január 21., VIII. kötet, 140. ülés, 23. oldal.

A javaslatra válaszul a *Könyvtári Bizottság 1893. december 9-én előterjesztést nyújtott be a régi országgyűlésekre vonatkozó iratoknak összegyűjtése és kiadása érdekében*.³ Ez a határozat alapozta meg és tette rendszeressé az Országgyűlés dokumentumainak gyűjtését. A gyűjtőmunkálatok alatt sikerült megszerezni a reformkori és az 1848–49. évi országgyűlési anyagokat. Ezek mellett 1917-ben a könyvtár nagy mennyiségű országgyűlési iratot vásárolt a Ranschburg könyvkereskedéstől, köztük Gyurikovits György (1783–1848) pozsonyi táblabíró – a reformkori országgyűléseken Pozsony város képviselője – hagyatékának egy részét, amely az 1580-tól 1790-ig terjedő időszakra vonatkozó kéziratos országgyűlési iratokat tartalmazta. A háborús összeomlás, a forradalmi események és a súlyos gazdasági helyzet megakadályozta az I. világháború után a gyűjtés folytatását, de így is jelentős, értékes és egyedülálló lett a gyűjtemény.

A könyvtárban összegyűjtött *országgyűlési dokumentumok mennyisége és az azokból való szakszerű tájékoztatás igénye szükségessé tette a későbbiekben egy tematikus gyűjtemény kialakítását*. A Magyar Országgyűlések Írásai gyűjteményt – mely ezt a nevet 1991-ig viselte –, 1962. június 29-én nyitották meg. A gyűjtemény már ekkor is fontos *kapcsolatot jelentett az Országgyűlés és a nyilvánosság között*, hiszen a képviselők törvényhozói munkájának egészéről tájékozódhattak itt az olvasók.

A könyvtár igazgatója a gyűjtemény felállításakor így összegezte munkájuk eredményét:

„...a különféle raktári helyekről összegyűjtött kb. 3.000 kötetnyi országgyűlési könyvanyag szakolvasóteremben, szabadpolcos rendszerű, áttekinthető időrendi raktározással, a helyszínen katalógus, kézikönyvtár és szaktájékoztatás lehetőségével az országos szakkönyvtári ... követelményeknek megfelelően szakszerűen és kényelmesen válják hozzáférhetővé az országgyűlési képviselők és tudományos kutatók számára”.⁴

E gyűjtemény vitathatatlan egyedisége ma is abból fakad, hogy egy tömbben, időrendben rendezve, szabadpolcos hozzáféréssel, szaktájékoztatási segítséggel biztosítja a magyar parlament dokumentumainak használatát. A rendszerváltozás után a parlament politikai szerepe jelentősen megváltozott, ennek következtében az *Országgyűlési Könyvtár tevékenységében* is fokozatosan *előtérbe került az Országgyűlés törvényalkotó munkájához kapcsolódó tájékoztatási igények kielégítése*, a képviselők és szakértők tájékoztatása, információkkal történő ellátása. A Magyar Parlamenti Gyűjtemény 1996. augusztusában szervezetileg a Képviselőtájékoztatási osztályhoz kapcsolódott, ezzel is elősegítve egyrészt a képviselők országgyűléssel kapcsolatos információellátását, másrészt a nyilvánosság minél pontosabb és színvonalasabb tájékoztatását az Országgyűlés tevékenységéről.

3 Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai, 1893. 536. szám, A könyvtári bizottság előterjesztése.

4 Az Országgyűlési Könyvtár Magyar Országgyűlések Írásai gyűjteménye, Bp. 1962. p. 3.

A gyűjtemény törzsanyagáról

A gyűjtemény legkorábbi része az 1580-tól 1790-ig terjedő időszakból főként kézíratos országgyűlési forrásanyagokat foglal magába. Nagyon jelentősek a XIX. század első felének dokumentumai, a reformkori országgyűlések, valamint az 1848–1849. évi ún. népképviselői országgyűlés nyomtatott és kézírásos anyagai. Időrendileg ide kapcsolódnak Gyurikovits György hagyatékából a pozsonyi országgyűlésről készült, kézzel írott tudósítások, naplók is. Több olyan dokumentummal, könyvvel is rendelkezünk e korszakból, amely egyedi előfordulású az országban.

1861-től tartalmazza a gyűjtemény a hivatalos magyar parlamenti dokumentumokat (képviselőházi, főrendiházi, felsőházi, nemzetgyűlési és országgyűlési naplók és irományok, költségvetések, zárszámadások, stb.). Az Országgyűlés hivatalos kiadványaiban a téma szerinti keresést összesített mutatókötetek segítik, melyek az 1861-től 1939-ig tartó és az 1947–51 közötti időszakról állnak rendelkezésünkre. Országgyűlési almanachok, házszabályok, ügyrendek, név- és lakcímjegyzékek, bizottsági névsorok, valamint állam- és jogtörténeti, illetve az Országgyűlés történetével és jelenével foglalkozó kézikönyvtár egészíti ki a gyűjtemény hivatalos kiadványokból álló törzsanyagát. A magyar parlamentben 1948-ig folyamatosan voltak ülések, így ebben az időszakban nagyon sok dokumentum készült. 1949 után megváltozott az Országgyűlés szerepe és munkarendje – általában évente négyszer ülésezett –, így a következő négy évtizedben ciklusonként csak néhány kötettel bővült a gyűjtemény. Az 1985–90-es parlamenti ciklus során egyre nagyobb politikai szerepet kapott az Országgyűlés, a gyakoribb ülések következtében e ciklus anyaga már ismét több dokumentumot tartalmaz. Mivel az ebben az időszakban alkotott törvények hozták létre a demokratikus jogállam jogi kereteit, ezért ma is nagy az érdeklődés ennek az időszaknak a törvényhozási tevékenysége iránt. 1990-től bővült a gyűjtött dokumentumok köre: a plenáris ülések jegyzőkönyvein és az irományokon kívül a gyűjtemény részét képezik az országgyűlési bizottságok jegyzőkönyvei is.

A Magyar Parlamenti Gyűjteményben folyó tájékoztató tevékenységről

Az Országgyűlés történeti és jelenkori dokumentumaiból tájékoztatjuk mind az országgyűlési képviselőket, szakértőket, valamint az Országgyűlés Hivatalát, mind a külső olvasókat (kutatókat, oktatókat, újságírókat, egyetemistákat, érdeklődő állampolgárokat). A tájékoztató kérdések fajtái:

a) Történeti kérdések

- A különböző történeti korszakok képviselőinek felkutatása, személyes adataik, életművük összeállítása; nyilatkozataik:

A választások pontos időpontjainak, választási körzetek korabeli képviselőinek felkutatása, parlamenti dokumentumokból való összegyűjtése mellett gyakran kapunk olyan kérést, hogy valamely parlamenti ciklus ország-

gyűlési képviselőjének állítsuk össze az életrajzát. Az egyéni választókerületben megválasztott képviselőt mindig érdekli, hogy a választókerületben elődei milyen témák foglalkoztatták, és azokról hogyan nyilatkoztak a plenáris üléseken, ezért többször kapunk olyan kérést, hogy gyűjtsük ki, másoljuk le egy-egy választási körzet előző képviselőinek beszédeit. Gyakran beszédmintául is szolgál az országgyűlési napló, például költségvetés benyújtásánál miniszteri expozét kértek tőlünk. Sokszor másoljuk híres képviselők országgyűlési beszédeit is, például Károlyi Mihályét, Szent-Györgyi Albertét, Tisza Istvánét.

- *Egy-egy kiemelkedő téma parlamenti vitája, különböző ünnepi alkalmak dokumentumai:*

A plenáris ülésen elhangzott híres parlamenti viták is sokszor mintaként szolgálnak. A szomszéd országokkal kötött szerződések előkészítése és tárgyalása idején a kiegyezéssel és több kétoldalú szerződéssel kapcsolatos vitát tanulmányoztak, például az 1948-as magyar–román kulturális szerződésről szólót.

A plenáris ülés témájához kapcsolódóan igénylik a képviselők, hogy az azzal kapcsolatos témákról összegyűjtsük az emlékezetes beszédeket, interpellációkat, így a mostani ciklusban is sokszor kerestünk például milleniumi beszédeket, egyházakkal kapcsolatos beszédeket. A kárpótlási törvények módosításának tárgyalásával kapcsolatosan visszanyúltak a nagybirtokrendszer megszüntetéséről 1945-ben elhangzott vitához, a házszabály tárgyalásánál pedig az 1950-es házszabályvita érdekelt a Tiszelt Házat.

- *Az intézmény múltja: az Országgyűlés működési rendjének változásai; bizottságok munkája:*

Az Országgyűlés házszabályait, szervezeti szabályzatait is folyamatosan keresik a gyűjteményben; a történeti értékük mellett különbözőségük is a vizsgálat tárgya. Az Országgyűlés bizottságainak, különféle tisztségének története is foglalkoztatja mind a képviselőket és az Országgyűlés Hivatalát, mind a nyilvánosságot.

- *Történeti előzmények felderítése korábbi jogintézmények újraszabályozásakor:*

Az éppen a parlamenti tárgyalási folyamatban lévő törvényjavaslatokhoz gyakran szolgáltatunk másolatokat az adott téma törvényi szabályozásának történetéről, előzményeiről.

- *Pártok tevékenységének elemzése:*

Gyakoriak a pártokkal, frakciókkal kapcsolatos kérdések is, meg akarják tudni a parlamenti pártok létszámát, történeti arányát bizonyos ciklusokban, vagy azt szeretnék tudni, hogy a pártoknak kik voltak a képviselői bizonyos időszakokban.

A történeti kérdésekre a választ az országgyűlési naplók, irományok (napló- és irománymutatók alapján), házszabályok, almanachok, lakáskönyvek, bizottsági névsorok segítségével tudjuk megadni.

b) A jelenet és a közelmúlttal kapcsolatos kérdések

– A képviselők szolgálatában

A képviselők az országgyűlési munkára vonatkozó történeti kérdéseikkel a múlttal kapcsolatos párhuzamokat vizsgálják. A közelmúltra vonatkozó kérdésekkel az elődök munkájáról kérnek tájékoztatást, valamint a korábbi parlamenti törvénykezésben is keresik az összefüggéseket. A rendszerváltás történelmi folyamatát tekintve 1988-tól kezdődik az az időszak, ahova a törvénykezés és a képviselők is visszanyúlnak. Az elmúlt tíz évben alakult ki az a helyzet, hogy az előző ciklusok munkájával is meg kell ismerkedniük, tájékozódniuk kell az előző képviselőtársak munkájáról a következő ciklusra áthúzódó törvényjavaslati témák, illetve az előző ciklus által hozott törvények módosítása miatt is. Ez a magyarázata annak, hogy gyakran keresik az *1985–90-es parlamenti ciklus irományait*, törvényjavaslatait, az *1990–1994-es és 1994–1998-as ciklus irományait, naplói* pedig a törvények, törvénymódosítások előzményeit segítenek feltárni. A törvényjavaslatokban a *miniszeri indoklások*, a határozati javaslatokban a *nemzetközi szerződések magyar szövege* is megtalálható. A *bizottsági ülések jegyzőkönyvei* 1990-től folyamatosan érkeznek gyűjteményünkhöz, a nagy mennyiségű anyagból való tematikus visszakeresést *T.Ház* nevű számítógépes nyilvántartásunk teszi lehetővé. Az *1998–2002-es ciklus irományai és naplói, bizottsági jegyzőkönyvei* a jelen parlamenti időszak figyelemmel kísérése miatt fontosak. A törvénykezés folyamatának áttekintésében a plenáris ülések naplói, irományai, a bizottsági jegyzőkönyvek mellett az Országgyűlés kiadványai (adattárak, összegzések, beszámolók, tanulmányok) is segítenek.

– A nyilvánosság szolgálatában

A *kutatók, oktatók és egyetemisták*, az érdeklődő *állampolgárok* a Magyar Parlamenti Gyűjteményben *adatokat, ismereteket* gyűjthetnek a *parlament működésének múltjáról és jelenéről*, párhuzamokat vonhatnak bizonyos történelmi események, híres beszédek között. A plenáris ülés hivatalos kiadású, hiteles jegyzőkönyveinek elolvasása mellett a *nyilvánosságot különösen érdekli az a folyamat is, ahogy a törvénykezés zajlik*. A nyilvános országgyűlési médiaközvetítések és a törvényhozás menetéről szóló gyakori tudósítások, hírmagyarázatok megnövelték az *állampolgárok* igényét arra, hogy *teljességükben tanulmányozhassák az országgyűlés folyamatát, eseményeit*. Az Országgyűlési Könyvtár segítségével az olvasók teljes képet kaphatnak a képviselők plenáris ülésen kívüli munkájáról is. A *Könyvtár az 1990–94-es ciklus irományait mikrolapra vetette*, ezzel is megkönnyítve a hozzáférést az ország távoli pontjain is.

A törvénykezés jelen folyamatának áttekintését adatbázisok, CD-lemez, könyvek, kiadványok segítségével tanulmányozhatjuk. A tájékoztatásban

az adatbázisok közül leggyakrabban a saját készítésű *T.Ház* nevű számítógépes adatbázist alkalmazzuk, mely a képviselői, valamint a nyilvános *tájékoztatásban felmerült igények kielégítésére* jött létre a kilencvenes évek elején. Olyan munka-adatbázis ez, amely a könyvtári tájékoztató munka speciális kérdéseire alkalmazkodva a beérkező dokumentumok regisztrációjára, illetve az azokból történő tájékoztatásra is alkalmas. *Az adatbázis 1990-től tartalmazza a képviselők publikus adatait, a bizottsági ülések jegyzőkönyveinek tartalmi feltárását, 1994-től pedig az irományok nyilvántartására is szolgál.* A visszakeresés és a tájékoztatás megkönnyítése érdekében *visszamenőlegesen gépre vittük az 1985–90-es országgyűlés irományainak mutatóját is.* Az almanach a képviselők nevét, mandátumának kezdetét, frakció- és bizottsági tagságát, választókerületét tartalmazza. A bizottsági ülések jegyzőkönyveinek tartalommutatója a bizottság nevét, az ülés idejét és témáját rögzíti; a bizottsági jegyzőkönyvek téma szerinti feldolgozása csak az Országgyűlési Könyvtár Magyar Parlamenti Gyűjteményében zajlik, az adatbázis alapján kikeresett bizottsági jegyzőkönyveket is csak e gyűjteményben tanulmányozhatja az olvasóközönség. A házelnökhöz benyújtott irományokról az iromány jelzetét, a benyújtás időpontját, a benyújtó nevét, az iromány műfaját és témáját rögzítjük. A Textar 6.07-es adatbázisban szereplő valamennyi paraméter visszakereshető, megjelenítése text formátumban lehetséges. Folyamatosan fejlesztjük adatbázisunkat, és mindig figyelemmel kísérjük a Parlamenti Információs Rendszer fejlődését is, melyet szintén alkalmazunk a tájékoztató tevékenységünkben. 1990-től a parlament plenáris üléseinek szószerinti jegyzőkönyve CD formátumban is rendelkezésünkre áll, így könnyebben visszakereshetőek a parlamentben elhangzott beszédek.

A szakirodalom tanulmányozása mind a történeti, mind a jelenkori parlamenti témákhoz elengedhetetlenül fontos. Ennek érdekében gondosan válogatott kézikönyvtár várja a gyűjteményben az olvasókat, melyben az Országgyűlés történetével foglalkozó kötetek, az épület történetét bemutató albumok mellett megtalálhatóak a Magyarország történelmével, alkotmány- és jogtörténetével foglalkozó kötetek is. A kronológiák, bibliográfiák, törvénytárak mellett az Országgyűlés kiadványai, dokumentumok, statisztikák és kézikönyvek is sorakoznak a polcokon. A gyűjteményben folyó kutatás sokrétű, mindig törekszünk arra, hogy a képviselőknek és szakértőiknek a lehető legteljesebb anyagokat állítsuk össze, és a történeti dokumentumok mellé a friss szakirodalmat is nyújtjuk. A képviselők tájékoztatása pozitívan hat vissza a külső olvasók tájékoztatására, hiszen naprakészen kell tudnunk a parlamenti eseményeket, naprakészen be kell szereznünk a parlamenti dokumentumokat. A képviselők által igényelt mélyreható kutatások eredményeit át tudjuk adni az olvasóknak, a történeti tájékoztatáshoz összeszedett munkaanyagokat összeállítások készítésére is használhatjuk, ezeket az olvasók kezébe adva időt takarítunk meg, és az állományt is kíméljük (ilyenek pl. az 1990–94-es országgyűlési ciklus házszabály-módosításai vagy az országgyűlési képviselők történeti listái).

A Magyar Parlamenti Gyűjtemény munkatársainak összetett feladatai

A történeti dokumentumok őrzése, állagának figyelemmel kísérése, a sérült vagy hiányzó kötetek pótlása-beszerzése, a kurrens parlamenti irományok és jegyzőkönyvek beszerzése, folyamatos érkeztetése és számítógépes feldolgozása, az új dokumentumok kötetése és a régiek restauráltatása mellett új feladatként jelentkezik a parlamenti dokumentumok modern hordozóra vétele. Elsőként ez évben a könyvtár a magyar parlament házszabályainak digitalizálásával végzett: ez nemcsak olvasható is lesz az interneten. A gyűjtemény cédulakatalógusának számítógépes feldolgozása is fontos feladat volt, de emellett olyan munka-adatbázisok készítése is érdekünk (pl. egy-egy kézikönyv mutatója), mellyel saját munkánkat – s ezzel párhuzamosan az olvasók munkáját is – megkönnyíthetjük.

A gyűjtemény keresettségé 1994–95 körül ugrásszerűen megnőtt. Megnövekedett az igény a kutatásra, a huszadik század első felének, különösen a Horthy-korszaknak és a koalíciós időszaknak a tanulmányozására. A bölcsészettudomány mellett a jogtudomány is gyakran használja történeti kutatásokhoz; egyetemisták, főiskolások szemináriumi dolgozatának illetve szakdolgozatának kedvelt témája lett a törvényalkotás folyamatának vagy egy-egy mozzanatának feldolgozása. Megnövekedett az igény az Országgyűlés történeti kutatására is, hiszen 1990-ig főként a magyar történelemmel kapcsolatos vonatkozásokat tárták fel. Különösen nagy az érdeklődés az Országgyűlés történeti házszabályai, házszabály-módosulásai iránt. Különbőféle kiadványok készítéséhez szolgáltatunk dokumentumokat, melyek megjelenés után alkalmasak a mi tájékoztatói munkánk megkönnyítésére is. Számtalan más tevékenységünk mellett figyelemmel kísérjük azokat a feltáratlan témákat is, melyek felé újabban nagy figyelem fordul. Ilyenek a hiányzó országgyűlési naplómutató kötetek (1939–44 és 1945–47) vagy a szocialista időkben nem készített képviselői almanach kötetek. Sürgős, de egyelőre kilátástalan feladataink közé tartozik (majd) a parlamenti naplók, irománykötetek 1861-től induló időszakának modern hordozóra való átmentése. A parlamenti kötetek állapota erre kb. ötven évet ad nekünk/utódainknak, hogy a következő évszázadban is olvashatóak legyenek a savas papíron már elporladó szövegek.

Villám Judit